

УДК 811.111'282.4(73)'42:32
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-81-1-13>

ФОРМУВАННЯ МОВНОГО ПОРТРЕТА АМЕРИКАНЦЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ОСОБОВИХ ЗАЙМЕННИКІВ В ІНАВГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВАХ ПРЕЗИДЕНТІВ США

Гнатковська О. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Садова, 5, Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0003-4172-9503
o.hnatkovska@chnu.edu.ua*

Сапожник І. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Садова, 5, Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0002-0898-2921
i.sapozhnyk@chnu.edu.ua*

Суродейкіна Т. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Садова, 5, Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0002-3862-5677
t.surodeikina@chnu.edu.ua*

Ключові слова: *адресат,
американець, дейксис,
інклюзивний займенник,
мовна особистість, мовний
портрет, референція.*

Вивчення способів утілення мовної особистості в мові чи мовленні і структурування її мовного портрета становить значний інтерес для лінгвоперсонології, зумовлений антропоцентричною спрямованістю сучасного мовознавства. На матеріалі політичного дискурсу моделювалися мовні портрети політичних діячів, проте стаття присвячена відображенню в політичних промовах мовного портрета представників однієї з найвпливовіших націй у світі – американців. Основна увага зосереджена на вербально-семантичному вимірі мовного портрета в інавгураційних промовах 46 президентів США. Одиницями формування вербально-семантичного рівня мовного портрета американця є особові займенники (79% – займенників першої особи множини, 14% – займенники третьої особи, 7% – займенник другої особи). Їх співвідношення в досліджуваних промовах продемонструвало тяжіння президентів до вживання інклюзивного займенника *we/us* як засобу ототожнення мовця й адресата промови, щоб так акцентувати єдність із нацією та рівність усіх громадян або поділитися відповідальністю за свої вчинки з народом (причому частотність цього займенника значно вища в промовах ХХ та ХХІ ст.). Спостерігається також тенденція до зростання використання займенника другої особи *you* з метою вказівки на громадян США як адресатів промови та зменшення випадків референції за допомогою займенників

третьої особи he/him, she, they/them. Займенник другої особи переважно вказує на колективного адресата – американський народ, фокусує заклик президента на вищевказаному адресаті, однак у декількох контекстах виявився референтом окремої особи. Незначна кількість займенників жіночого роду серед займенників третьої особи однини свідчить про гендерну нерівність у відтворенні мовного портрету американців. Крім того, частка займенників третьої особи однини в 9 разів менша за частку займенників третьої особи множини, відповідно президентам більш властиво репрезентувати американців як представників певних груп, ніж конкретних представників нації, хоча така ілюстрація часто провокує в адресатів сильнішу емоційну реакцію.

**THE FORMATION OF THE LANGUAGE PORTRAIT
OF AN AMERICAN BY MEANS OF PERSONAL PRONOUNS
IN THE INAUGURAL ADDRESSES OF THE US PRESIDENTS**

Hnatkovska O. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of the English Language
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Sadova str., 5, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4172-9503
o.hnatkovska@chnu.edu.ua*

Sapozhnyk I. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of the English Language
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Sadova str., 5, Chernivtsi, Ukraine
i.sapozhnyk@chnu.edu.ua*

Surodeikina T. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of the English Language
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Sadova str., 5, Chernivtsi, Ukraine
t.surodeikina@chnu.edu.ua*

Key words: *addressee, Americans, deixis, inclusive pronoun, language portrait, linguistic identity, reference.*

Studying how a linguistic identity is reflected in language or speech and structuring its language portrait is of considerable interest for linguopersonology due to the anthropocentric character of modern linguistics. Political discourse has been used to model the language portraits of politicians, however, the focus of our article is the reflection of the language portrait of one of the most influential nations in the world, Americans, in political speeches. The attention is mainly paid to the verbal-semantic dimension of the language portrait in the inaugural speeches of 46 US presidents. The units forming the verbal-semantic level of the language portrait of an American are personal pronouns (79% of first-person plural pronoun, 14% of third-person singular and plural pronouns, 7% of second-person pronoun). Their correlation in inaugural speeches has demonstrated that presidents are prone to use the inclusive pronoun we/us as a means of identifying the speaker with the addressee, thus emphasizing their

unity with the nation, equality of all citizens or sharing responsibility for their actions with the people (the frequency of this pronoun is much higher in the inaugural speeches of the XX and XXI centuries). There is also an increasing tendency among the presidents to use the second-person pronoun *you* in order to indicate US citizens as the addressees of the speech and a decreasing number of references by means of the third-person pronouns *he/him, she, they/ them*. The second-person pronoun mostly refers to the collective addressee – the American people, focuses the president’s appeal on the abovementioned addressee, but in several contexts has become the referent of an individual citizen. The small number of the third-person pronouns of feminine gender testifies to gender inequality in the reproduction of the language portrait of Americans. In addition, the share of third-person singular pronouns is 9 times lower than that of third-person plural, so presidents tend to represent Americans as members of certain groups rather than specific members of the nation, although such illustrations often provoke a stronger emotional response of the audience.

Постановка проблеми. Дослідження мовного портрета належать до царини лінгвоперсонології, у фокусі якої знаходиться мовна особистість і її прояви в мові та мовленні. Мовний портрет – спосіб опису мовної особистості, який охоплює жанрово та/або ситуативно зумовлені лінгвістичні й екстралінгвістичні ознаки в певний часовий проміжок [1, с. 5]. Мовне портретування бере початок із фонетичного портрета особистості, описаного М.В. Пановим [2, с. 14]. Із того часу науковці дослідили безліч мовних портретів знаменитостей, представників різних професій, вікових та інших соціальних груп, жителів населених пунктів, авторів та героїв художніх творів.

На матеріалі політичного дискурсу американських президентів моделювалися мовні портрети з огляду на особливості вживання ними певних мовних засобів, застосування стратегій чи тактик з метою впливу на аудиторію, зокрема були спроби описати мовні портрети Дж. Буша, Дж. Картера, Дж. Кеннеді, Б. Клінтона, Р. Ніксона, Р. Рейгана, Дж. Форда [3]; Б. Обама й Д. Трамп [4; 5]. Однак серед попередніх досліджень здійснено лише аналіз лексичних і синтаксичних засобів вербалізації мовного портрета американців на матеріалі інавгураційних промов [6], що зумовлює **актуальність** дослідження. Також знайдено поодинокі розвідки, які стосуються мовного портрета американців, проте не на матеріалі політичного дискурсу: культурно-антропологічний портрет сучасного американця на основі лексикографічних довідників та інтернет-джерел [7], просодичний мовний портрет американців різного віку на основі мультимедійних програм і лінгафонних курсів для вивчення американського варіанту англійської мови [8].

Дотримуючись концепції Ю.М. Караулова про три рівні мовної особистості – вербально-семантичний, лінгвокогнітивний, мотиваційний (або прагматичний) [9, с. 11–17], уважаємо, що особові

займенники, як граматичний клас слів, що вживається замість іменників для уникнення повтору лексичних номінацій, є складником вербально-семантичного рівня мовної особистості, одиницями якого є окремі слова й розмаїття їх граматико-парадигматичних, семантико-синтаксичних та асоціативних зв’язків [9, с. 52].

Мета статті полягає у визначенні ролі особових займенників у формуванні вербально-семантичного рівня мовного портрета американців в інавгураційних промовах президентів США. Досягнення мети передбачає розв’язання таких завдань: виокремити особові займенники, які вживаються для референції до американців в інавгураційних промовах; визначити їх функціональне навантаження та частотність у дискурсі промов.

Об’єктом дослідження є особові займенники як засоби референції американців в інавгураційних промовах президентів США, а **предметом дослідження** – співвідношення особових займенників при формуванні вербально-семантичного рівня мовного портрета американців. Матеріалом дослідження слугували 54 інавгураційні промови 46 американських президентів США, від Дж. Вашингтона до Дж. Байдена.

Виклад основного матеріалу. Будь-яке мовлення адресоване (навіть у разі самоадресації), а одним із основних граматичних засобів реалізації адресованості є займенники. Так займенник другої особи *you*, як дійсний маркер, в інавгураційних промовах президентів насамперед указує на адресата – американський народ (наприклад: “*I need not argue these principles to you, my fellow countrymen ...*” [10, с. 247]; “*I stand here and have taken the high and solemn oath to which you have been audience because the people of the United States have chosen me for this august delegation of power ...*” [10, с. 248]), якого закликають до певних дій або спонукають до певних висновків, наприклад: “*I appeal to you for that earnest and*

thoughtful support ...” [10, с. 176]. Подібна функція займенника *you* проявляється в риторичних запитаннях, слугуючи непрямым закликом, наприклад: “*Will you, while the certain ills you fly to are greater than all the real ones you fly from, will you risk the commission of so fearful a mistake?*” [10, с. 145].

У більшості прикладів особовий займенник другої особи вживається для вказівки на множинну суб’єктів – громадян США, проте зустрічаються випадки номінації окремої особи, наприклад, у промові Р. Рейгана: “*You and I, as individuals...*” [10, с. 366], де використовується контраст між дейксисом адресанта (*I*) і дейксисом адресата (*you*), а лексема *individuals* свідчить про вживання особового займенника другої особи однини.

Синтаксична опозиція ‘додаток :: підмет’, виражена займенником другої особи в промові Дж.Ф. Кеннеді: “*And so, my fellow Americans: ask not what your country can do for you—ask what you can do for your country*” [10, с. 329], наголошує на відповідальності американців за долю країни. Протилежна залежність спостерігається у твердженні Дж. Картера, що наголошує на відповідальності президента перед виборцями: “*You have given me a great responsibility – to stay close to you, to be worthy of you, and to exemplify what you are*” [10, с. 358].

Для політичного дискурсу також характерне ототожнення мовця з адресатом, яке досягається шляхом поширеного вживання займенника першої особи множини *we/us*. Останній використовується стратегічно, наприклад, щоб узяти на себе, відмовитися або ухилитися від відповідальності за політичні дії, а також для заохочення солідарності або для виявлення прихильників і ворогів [11, с. 8]. Послугуючись займенником першої особи множини, президенти заявляють, що є невід’ємною частиною нації, наприклад: “*... only if we remain a great Nation will we act greatly in meeting our challenges at home*” [10, с. 39]; “*... we are a united people ...*” [10, с. 365]; “*We, the people, declare today that the most evident of truths ...*” [12]; зі спільними з виборцями переконаннями: “*We believe that every man must someday be free*” [10, с. 336].

Інклюзивне “*we*” «включає адресата в коло референтів займенника й тим самим нівелює відстань між учасниками комунікації» [13, с. 65], залучаючи слухачів інавгураційної промови до спільної з автором участі в певній діяльності. Таке застосування займенника *we/us* не лише закликає американців гуртуватися, а й покладає на націю відповідальність за результати спільної діяльності, учасниками якої може стати кожен член спільноти, наприклад: “*With malice toward none, with charity for all, with firmness in the right as God gives us to see the right, let us strive on to finish the work*

we are in ...” [10, с. 150]. Дж.Ф. Кеннеді є речником народу, а не просто керівником, який видає накази, представляє новий спосіб мислення, закликаючи всіх приєднатися до спільної справи для досягнення успіху: “*The energy, the faith, the devotion which we bring to this endeavor will light our country and all who serve it*” [10, с. 329]. Крім того, так президент знижує особисту причетність і відповідальність і залучає всіх американців до спільної діяльності.

У наступному прикладі за рахунок уживання в одному контексті особових займенників першої особи множини й однини та займенника другої особи спостерігаємо своєрідний розподіл обов’язків між учасниками комунікації: “*Existing problems demand the thought and quicken the conscience of the country, and the responsibility for their presence, as well as for their righteous settlement, rests upon us all—no more upon me than upon you*” [10, с. 216]. Застосовуючи займенники так, президент уподібнює свою відповідальність з відповідальністю американського народу. Також досліджуваний займенник застосовується, щоб акцентувати рівність громадян незалежно від расово-етнічної належності, наприклад: “*... whether we are black or brown or white, we all bleed the same red blood of patriots*” [14].

Займенники третьої особи однини *he* та *she* як засіб номінації американця в основному вживається для ілюстрації певного представника нації: “*As a citizen may not elect what laws he will obey, neither may the Executive eject which he will enforce*” [10, с. 188]; “*We must hope to give them a sense of what it means to be a loyal friend, a loving parent, a citizen who leaves his home, his neighborhood and town better than he found it*” [10, с. 384]. У таких контекстах ситуація часто викликає певну емоційну реакцію аудиторії, наприклад, осуд: “*Justice requires us to remember that when any citizen denies his fellow, saying, ‘His color is not mine,’ or ‘His beliefs are strange and different,’ in that moment he betrays America, though his forebears created this Nation*” [10, с. 334]; або співчуття: “*... to care for him who shall have borne the battle and for his widow and his orphan ...*” [10, с. 150]; “*... when a little girl born into the bleakest poverty knows that she has the same chance to succeed as anybody else, because she is an American, she is free, and she is equal ...*” [12].

Займенник третьої особи множини *they/them* застосовується для референції до певної групи осіб, наприклад, усіх громадян: “*The majority of our citizens, on the contrary, possess a sovereignty with an amount of power precisely equal to that which has been granted to them ...*” [12]; або певних соціальних груп, зокрема дітей: “*And whether a child is born in the urban sprawl of Detroit or the wind-swept*

plains of Nebraska, they look up at the same night sky, they fill their heart with the same dreams and they are infused with the breath of life by the same Almighty Creator” [14].

У результаті кількісного аналізу вживання особових займенників для вказівки на американців в інавгураційних промовах президентів США встановлено, що вербально-семантичний рівень мовного портрета американців репрезентовано 2863 особовими займенниками. Серед них найбільшу частку становить особовий займенник першої особи множини *we/us* – 2268 одиниць (79%), що свідчить про домінуюче прагнення президента ототожнювати себе й американський народ. Крім того, спостерігається суттєве зростання частотності цього займенника в інавгураційних промовах президентів ХХ ст., починаючи з В. Вілсона. Найчастотнішим він виявився в промовах Ф.Д. Рузвельта, Р. Ніксона, Б. Обама та Р. Рейгана (148, 157, 165 і 170 одиниць відповідно).

На другому місці за частотністю вживання займенники третьої особи *he/him, she, they/them* (396 одиниць), при цьому займенники третьої особи однини вживаються для референції до американців набагато рідше (39 одиниць). Також варто зазначити, що кількість займенників третьої особи чоловічого роду значно переважає кількість займенників жіночого роду (лише 4 випадки вживання в другій інавгураційній промові Б. Обама), що вказує на значну гендерну нерівність у відтворенні мовного портрета американців за допомогою особових займенників в інавгураційних промовах президентів США. В історичній перспективі сучасні президенти вдаються до займенників третьої особи як засобів референції рідше, ніж президенти ХІХ ст. (наприклад, у промовах Т. Джефферсона та В.Г. Гаррісона ці займенники зустрічалися по 38 разів, а в промовах Д. Трампа та Дж. Байдена – лише 3 та 8 разів відповідно).

Наймеш частотними вербалізатором мовного портрета американця виявився займенник другої особи – 199 одиниць (7%), причому його частотність почала зростати з 1980-х рр. Найбільше прикладів референції до американців як адресатів промови виявлено в А. Лінкольна (21 одиниця) та Дж. Байдена (17 одиниць).

Проведений аналіз дав змогу дійти висновку, що вербально-семантичний рівень мовного портрета американців в інавгураційних промовах президентів США представлений особовими займенниками першої особи множини, другої особи та третьої особи однини й множини. Їх співвідношення засвідчує, що американським президентам менш властива вказівка на американців за допомогою займенників другої та третьої осіб, натомість спостерігається чітка тенденція до домінування займенників першої особи множини, вербалі-

зуючи повноваження президентів уособлювати всю американську націю, стратегію об'єднання американського народу для досягнення спільної мети, змушуючи виборців відчувати, що всі важливі рішення стали їхньою заслугою, а також зменшуючи відповідальність президента за них.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні закономірностей формування вербально-семантичного рівня мовного портрета американця за допомогою інших класів займенників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деренчук Н.В. Мовний портрет сучасного українського політика : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Луцьк, 2018. 20 с.
2. Панов М.В. История русского литературного произношения XVIII–XX вв. Москва : Наука, 1990. 452 с.
3. Пишкова Е.Ю. Прагмалингвистическое диагностирование речевого поведения кандидатов в президенты США (на материале предвыборного дискурса) : дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.19 «Теория языка». Ростов-на-Дону, 2007. 196 с.
4. Акинина П.С. Черты языкового портрета (на материале инаугурационных выступлений Барака Обама и Дональда Трампа). *Филологические науки. Серия «Вопросы теории и практики»*. Тамбов : Грамота, 2019. Том 12. Выпуск 1. С. 28–33.
5. Опарина Е.О., Раренко М.Б. Дональд Трамп: Речевой портрет политика. *Феномен Трампа* : монография / под ред. А.В. Кузнецова. Москва : ИНИОН, 2020. С. 367–384.
6. Гнатковська О., Назарко В. Мовний портрет американця в інавгураційних промовах президентів США. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2020. Вип. 822 : Германська філологія. С. 119–130.
7. Шелякіна А. Культурно-антропологічний портрет сучасного американця: мовні засоби репрезентації. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2013. № 27. С. 212–221.
8. Koval N. Speech Prosodic Portrait of Americans of Various Ages. *Integration of traditional and innovative scientific researches: global trends and regional aspect*: collective monograph. 1st ed. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2020. P. 262–285.
9. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. 7-е изд. Москва : Издательство ЛКИ, 2010. 264 с.
10. My Fellow Citizens: The Inaugural Addresses of the Presidents of the United States, 1789–2009. NY : Facts On File, 2010. 428 p.

11. Brozin M. The intentions behind Barack Obama's strategic use of personal pronouns. University of Gävle, 2010. 47 p. URL: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:375134/fulltext01.pdf>.
12. Inaugural Address by President Barack Obama. January 21. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama>.
13. Маслова Т.Б. Пронімінальні засоби самопрезентації в англійських наукових статтях. *Мовна освіта фахівця: сучасні виклики та тренди* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 17 січня 2018 року. Харків, 2018. С. 63–66.
14. The Inaugural Address of President Donald J. Trump – as Prepared for Delivery. January 20, 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/>.

REFERENCES

1. Derenchuk N.V. (2018) Language portrait of a modern Ukrainian politician [Movnyj portret suchasnoho ukrayinskoho polityka] : thesis abstract of the candidate of philological sciences: 10.02.01 «Ukrainian language». Lucz`k. 20 p.
2. Panov M. V. (1990) The history of Russian standard pronunciation of the XVIII-XX cent. [Istorija russkogo literaturnogo proiznoshenija XVIII–XX vv.]. M.: Nauka. 452 p.
3. Pishkova E. Ju. (2007) Pragmalinguistic diagnostics of the speech behavior of the US presidential candidates (on the material of pre-election discourse) [Pragmalingvističeskoe diagnostirovanie rečevogo povedenija kandidatov v prezidenty SShA (na materiale predvybornogo diskursa)] : candidate of philological sciences thesis : 10.02.19 «Language theory». Rostov-na-Donu. 196 p.
4. Akinina P.S. (2019) Language portrait features (on the material of B. Obama's and D. Trump's inaugural addresses [Cherty jazykovogo portreta (na materiale inauguracionnyh vystuplenij Baraka Obamy i Donal'da Trampa)]. *Filologičeskie nauki. Voprosy teorii i praktiki*. Tambov : «Gramota». Vol. 12. # 1. P. 28–33.
5. Oparina E.O., Rarenko M.B. (2020) Donald Trump: the language portrait of a politician [Donal'd Tramp: Rečevoj portret politika]. In A.V. Kuznecova (ed.) *Trump's phenomenon [Fenomen Trampa]*: monograph. Moscow : INION. P. 367–384.
6. Hnatkovska O., Nazarko V. (2020) Language portrait of an American in the inaugural addresses of the US presidents [Movnyj portret amerykancya v inavguracijnyx promovax prezidentiv SShA]. *Naukovyj visnyk Chernivets'kogo universytetu: collection of scientific works*. Chernivtsi : «Rodovid». Vol. 822 : Germans'ka filologija. P. 119–130.
7. Shelyakina A. (2013) Cultural and anthropological portrait of a modern American: verbal means of representation [Kul'turno-antropologičnyj portret suchasnoho amerykancya: movni zasoby` reprezentaciyi]. *Gumanitarna osvita v tehničnyh vyshchyh navchal'nyh zakladah*. Kyiv. # 27. P. 212–221.
8. Koval N. (2020) Speech Prosodic Portrait of Americans of Various Ages. *Integration of traditional and innovative scientific researches: global trends and regional aspect: collective monograph*. 1st ed. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”. P. 262–285.
9. Karaulov Ju. N. (2010) The Russian language and linguistic identity [Russkij jazyk i jazykovaja ličnost']. 7th ed. M.: LKI. 264 p.
10. My Fellow Citizens: The Inaugural Addresses of the Presidents of the United States, 1789-2009. (2010). NY: Facts On File. 428 p.
11. Brozin M. (2010) The intentions behind Barack Obama's strategic use of personal pronouns. University of Gävle. 47 p. Retrieved from: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:375134/fulltext01.pdf>.
12. Inaugural Address by President Barack Obama. January 21, 2013. Retrieved from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama>.
13. Maslova T.B. (2018) The pronominal means of self-presentation in English scientific articles [Pronominal'ni zasoby` samoprezentaciyi v anglo-movnyx naukovyx stattyax]. *Movna osvita fahivtsya: suchasni vyklyky ta trendy: materials of the all-Ukrainian scientific-practical conference*, January 17, 2018. Kharkiv. P. 63–66.
14. The Inaugural Address of President Donald J. Trump – as Prepared for Delivery. January 20, 2017. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/>.